

**Pasākumu plāns
konceptijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”
īstenošanai (2010. – 2012. gadam)**

Saturs

Izmantotie saīsinājumi	3
Ievads	4
1. Esošās situācijas apraksts	6
1.1. Tīrās mediācijas pašorganizācijas modeļa darbības novērtējums	6
1.2. Tiesas atvasinātās mediācijas modeļa ieviešanas priekšnosacījumi	7
2. Veicamo pasākumu apraksts	9
2.1. Ar direktīvas ieviešanu saistītie pasākumi	9
2.2. Ar mediācijas kā patstāvīga institūta ieviešanu saistītie pasākumi	10
2.3. Ar mediācijas piedāvājuma un pieprasījuma veicināšanu saistītie pasākumi	12
3. Pasākumu plāns	13

Izmantotie saīsinājumi

LTMC	Nodibinājums „Latvijas Tiesnešu mācību centrs”
MK	Ministru kabinets
TA	Tiesu administrācija
TM	Tieslietu ministrija
CPL	Civilprocesa likums
direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 21. maija direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komerclietās
konceptija	konceptija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”
tiesa	rajona (pilsētas) tiesa un apgabaltiesa

IEVADS

Ievērojot TM darbības stratēģijā 2007. – 2009. gadam¹ tiesu sistēmas politikas jomā izvirzīto uzdevumu attīstīt alternatīvo strīdu izšķiršanas veidus, kā arī direktīvā un Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijās ietvertu tiesisko regulējumu, tika izstrādāta koncepcija mediācijas ieviešanai civiltiesisku strīdu risināšanā.

Par koncepcijas mērķi noteikta mediācijas kā patstāvīga civiltiesisku strīdu risināšanas veida attīstības veicināšana Latvijā un priekšlikumu izstrāde civilprocesuālās tiesvedības un mediācijas sasaistes (mijiedarbības) nodrošināšanai, piedāvājot tīrās mediācijas modeļa un ar tiesu saistīto mediācijas modeļu ieviešanas risinājumus un norādot uz to sekmīgas īstenošanas priekšnosacījumiem.

Ar Ministru kabineta 2009. gada 18. februāra rīkojuma Nr. 121 (prot. Nr. 13 29. §) 1. punktu atbalstīts koncepcijas kopsavilkumā ietvertais risinājuma variants par mediācijas modeļu pakāpenisku ieviešanu, kas nenoraida nevienu no mediācijas modeļiem (tīrā mediācija, tiesas atvasinātā mediācija, tiesas mediācija un integrētā mediācija). Minētais risinājuma variants paredz, ka:

- 1) *tīrās mediācijas* (veic mediators ārpus tiesas procesa) kontekstā ieviešams pašorganizācijas modelis (minētais nozīmē, ka mediatoru starpā pastāv brīva konkurence, kas citstarp nosaka arī mediācijas pakalpojuma kvalitātes standartus);
- 2) *tiesas atvasinātā mediācija* (mediāciju veic sertificēts mediators pēc tiesas (tiesneša) ierosinājuma, tiesvedība uz mediācijas procesa laiku tiek apturēta) atzīstama par sākotnējo un primāro modeli efektīvas tiesvedības un mediācijas procesa sasaistes (mijiedarbības) nodrošināšanā;
- 3) nākamo mediācijas modeļu – *tiesas mediācijas* (tiesas procesa ietvaros veic tiesas mediators (tiesnesis, tiesas darbinieks vai cits subjekts), ja mediāciju veic tiesnesis, tas neskata attiecīgo lietu pēc būtības) un *integrētās mediācijas* (tiesa tiesvedības procesā mēģina rast iespēju pušu sadarbībai, izmantojot un savstarpēji kombinējot tiesvedības procesa un mediācijas procesa iezīmes), ieviešana atkarīga no tiesas atvasinātās mediācijas efektivitātes un rezultativitātes.

Atbalstītais risinājuma variants piedāvā savstarpēji atkarīgus un līdz ar to arī sistēmiski saskaņotus risinājumus visām koncepcijā identificētajām problēmām – mediācija kā patstāvīgs domstarpību risināšanas veids tiek galvenokārt ieviesta ar tīrās mediācijas starpniecību, mediācijas un tiesvedības savstarpējā sasaiste tiek primāri panākta ar tiesas atvasinātās mediācijas starpniecību, savukārt mediācijas pakalpojuma kvalitātes jautājums tiek risināts attiecībā uz visiem mediācijas modeļiem.

No atbalstītā risinājuma varianta izriet vairāki veicamie uzdevumi:

- 1) tīrās mediācijas pašorganizācijas modeļa **monitorings** un nepieciešamības gadījumā papildu pasākumu noteikšana tīrās mediācijas efektīvas norises nodrošināšanai;
- 2) detalizēta tiesas atvasinātās mediācijas modeļa ieviešanas **priekšnosacījumu**² **izvērtējuma** un, pamatojoties uz to – **pasākumu plāna** tiesas atvasinātās mediācijas ieviešanai, izstrāde;
- 3) nolūkā panākt pēc iespējas efektīvāku tiesvedības un mediācijas procesa sasaistes risinājumu, izvērtējumā un pasākumu plānā par tiesas atvasinātās mediācijas ieviešanu ietverama **norāde par to, vai un kad uzsākama tiesas mediācijas un integrētās mediācijas modeļu ieviešana**.

¹ Apstiprināta ar Ministru kabineta 2006. gada 3. novembra rīkojumu Nr. 860, aktualizētā TM darbības stratēģija 2007. – 2009. gadam apstiprināta ar Ministru kabineta 2007. gada 7. novembra rīkojums Nr. 696

² Koncepcijā ietverti šādi priekšnosacījumi: 1) tīrās mediācijas pašorganizācijas modeļa efektīva darbība; 2) pietiekams praktizējošo mediatoru skaits; 3) sertifikācijas sistēmas izstrāde, lai nodrošinātu mediācijas pakalpojuma sniegšanas kvalitāti.

TMPI_080110_mediacija.doc; pasākumu plāns koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” īstenošanai (2010. – 2012. gadam)

Lai nodrošinātu koncepcijas ieviešanu, ar tieslietu ministra 2009. gada 19. marta rīkojumu Nr. 1-1/73 tika izveidota darba grupa pasākumu plāna izstrādei atbalsītā koncepcijas risinājuma varianta īstenošanai. Darba grupas sastāvā iekļauti pārstāvji no nevalstiskā sektora, tiesām, Rīgas bāriņtiesas, Bērnu, ģimenes un sabiedrības integrācijas lietu ministrijas (pēc 2009. gada 1. jūlija – Labklājības ministrijas), Valsts probācijas dienests un TM.

1. ESOŠĀS SITĀCIJAS APRAKSTS

1.1. Tīrās mediācijas pašorganizācijas modeļa darbības novērtējums

Nemot vērā, ka Latvijā ir attīstījies tīrās mediācijas modelis, tiek sniegts novērtējums par tīrās mediācijas pašorganizācijas modeļa līdzšinējo darbību, kas balstīts uz informāciju par tādiem jautājumiem kā mediatoru apmācība, mediatoru skaits, specializācija, mediācijas pakalpojuma pieejamība, iekšējie normatīvie akti, mediācijas līgums, mediācijas pakalpojuma samaksas veidošanas pamatprincipi, mediācijai pakļautie strīdi un mediācijas procesa iznākums, kā arī mediācijas piedāvājuma un pieprasījuma veicināšanas iespējas, kas saņemts no nevalstiskā sektora³.

Mediatoru apmācība galvenokārt noris vairākos līmeņos. Šāds apmācības modelis pirmajā līmenī nodrošina apgūt mediācijas idejas un pamatprasmes, savukārt nākamajā līmenī jau teorētiskas zināšanas (ieskaitot specializāciju dažādās tiesību jomās), prakses mediāciju un līdzmediāciju. Apmācību noslēgumā nepieciešams sekmīgi nokārtot rakstisku un mutisku pārbaudījumu, kura ietvaros tiek pārbaudīta personas izpratne par mediatora tiesībām un pienākumiem, kā arī mediācijas procesu kopumā.

Attiecībā uz mediatoru skaitu, specializāciju un mediācijas pakalpojumu pieejamību norādāms, ka kopumā ir ap 50 mediatoriem, kuri veic mediāciju krimināllietās, gan arī strīdos, kas izriet no civiltiesiskajām attiecībām. Mediācijas pakalpojumi tiek sniegti Rīgā, Daugavpilī un Cēsīs.

Katra biedrība, kas nodrošina mediācijas pakalpojumus ir izstrādājusi iekšējos normatīvos aktus (mediatoru ētikas kodekss, mediācijas procesa apraksts, noteikumi). Visas biedrības uzsvērušas, ka to mediatori savā darbībā ievēro Eiropas mediatoru rīcības kodeksu. Papildus minētajam biedrības norādījušas, ka starp mediatoru un pusēm bieži tiek noslēgts mediācijas līgums, kurā citstarp tiek atspoguļoti samaksas jautājumi, regulējums par mediācijas sesijas pārtraukšanu vai izbeigšanu, kā arī mediācijas rezultāts.

Neskatoties uz to, ka ir biedrības, kas mediāciju lielākoties veic bez maksas, atbilstošākais samaksas veidošanas princips mediācijas pakalpojumiem ir stundu likme. Tomēr ir iespējams arī cits samaksas veids – samaksa par mediācijas sesiju, dienu un visu mediācijas procesu. Papildus tam uzsverams, ka samaksai ir jābūt elastīgai un individuāli noteiktai, ievērojot pušu iespējām, darba uzdevuma būtību u.tml.

No biedrību sniegtajiem datiem, izriet, ka mediatori mediāciju lielākoties veic strīdos, kas izriet no civiltiesiskajām attiecībām, galvenokārt ģimenes strīdos. Tomēr ir arī citas civiltiesību strīdu kategorijas, piemēram, komercietiskie un darba tiesiskie strīdi. Papildus tam, norādāms, ka ir pietiekoši liels strīdu skaits krimināltiesību jomā.

Attiecībā uz mediācijas procesa iznākumu civiltiesiskos strīdos norādāms, ka atbilstoši biedrību iesniegtajai vidējai statistikai vienošanās tikusi panākta 65 – 75% no mediācijas lietām. Labāka rezultativitāte bijusi lietām krimināltiesību jomā – vienošanās tikusi panākta 90% no mediācijas lietām.

Papildus attiecībā uz strīdiem krimināltiesību jomā, norādāms, ka kopš 2005. gada izlīgumu kriminālprocesā organizē Valsts probācijas dienests, kas darbojas visā Latvijas teritorijā. Kopš 2009. gada 1. jūlija, kad stājās spēkā grozījumi Kriminālprocesa likumā, līdz 2012. gada 31. decembrim Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumus tikai pirmstiesas kriminālprocesā.

Lai piesaistītu brīvprātīgos darbiniekus un jaunus biedrus, biedrības aktīvi popularizē mediācijas ideju (arī valsts pārvaldē un tiesu sistēmai piederīgo personu vidū). Biedrības norādījušas, ka vēlama ir mediācijas pamatu apguves iekļaušana augstākajā izglītībā – it īpaši,

³ Biedrības „Mediācija un ADR”, „Integrētā mediācija Latvijā” un „Integrācija sabiedrībai”

jurisprudencē, psiholoģijā un pedagoģijā (tā, piemēram, kopš 2008./2009. studiju gada Latvijas Universitātē tiek piedāvāts C daļas kurss „Mediācijas pamatprincipi un prakse”).

Savukārt, lai popularizētu mediācijas ideju, biedrības izmanto dažādus veidus, piemēram, e – ziņas mediācijas jomās strādājošajiem, publikācijas presē, informācijas sniegšana televīzijas un radio raidījumos, regulāra mājas lapas www.mediacija.lv. satura papildināšana, informācijas sniegšana skolās, augstskolās, valsts un pašvaldību iestādēs.

Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka tūrās mediācijas pašorganizācijas modelis darbojas sekmīgi, tomēr pastāv risks, ka turpinoties palielināties mediācijas piedāvājumam un pieprasījumam, Latvijā var pastāvēt pārāk dažādi mediācijas pakalpojuma sniegšanas standarti, tostarp arī tādi, kas nenodrošina kvalitatīva mediācijas pakalpojuma sniegšanu sabiedrībai. Līdz ar to uzsverams, ka nepieciešams virzīties uz vienotu mediācijas procesa pamatprincipu un pamatnoteikumu noteikšanu.

1.2. Tiesas atvasinātās mediācijas modeļa ieviešanas priekšnosacījumi

Lai veiksmīgi tiktu ieviesta tiesas atvasinātā mediācija, ir divi būtiski nosacījumi, kurus nepieciešams nodrošināt – pietiekams praktizējošo mediatoru skaits un mediācijas procesa kvalitāte.

Mediācija tiek lielākoties izmantota tādu strīdu risināšanai, kas izriet no ģimenes tiesiskajām un komercietiskajām attiecībām. Atbilstoši TA statistikas pārskatam par civillietām pirmajā instancē, 2008. gadā saņemtas 6145⁴ prasības par līdzekļu piedziņu bērnu uzturēšanai, 951⁵ prasības par vecāku aizgādības izbeigšanu un aprobežošanu, 7471⁶ prasības par laulības šķiršanu un 25 595⁷ prasības par zaudējumu un parāda piedziņu.⁸ Kā jau minēts koncepcijā, tad nozīmīgs skaits no minēto kategoriju civillietām var tikt nodotas mediācijai. Tā, piemēram, plānošanas dokumenta projektā „Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam”, ņemot vērā citu Eiropas Savienības dalībvalstu pieredzi tiesas atvasinātās mediācijas jomā, plānots, ka 2012. gadā mediācijai būtu nododamas vismaz 5% no minēto kategoriju civillietām, 2013. gadā – 8%, 2014. gadā – 14%, savukārt 2015. gadā jau vismaz 20%. Minētais nozīmē, ka jau 2012. gadā pirmās instances tiesas mediācijai varētu nodot apmēram no 1200 (ja saņemto prasību skaits vairāk atbildīs 2005. – 2007. gada līmenim) līdz 2000 (saņemto prasību skaitam saglabājoties 2008. gada līmenī) civillietām, savukārt 2015. gadā – jau apmēram no 4800 līdz 8000 civillietām. Tātad 2012. gadā būtu nepieciešami apmēram 9 – 16 pastāvīgi darbojošos mediatoru, savukārt 2015. gadā nepieciešamo mediatoru skaits, kas sniegtu mediācijas pakalpojumu tiesas atvasinātās mediācijas ietvaros, sasniegtu jau 38 – 64. Turklāt jāņem vērā, ka norādītais mediatoru skaits attiecas uz gadījumu, ja mediatora pamatnodarbošanās ir mediācijas pakalpojuma sniegšana. Ņemot vērā Latvijā vērojamo tendenci, ka mediatori mediācijas pakalpojumu lielākoties sniedz papildus savai profesionālajai pamatdarbībai, tad nepieciešamais mediatoru skaits varētu būt divas reizes lielāks, proti, 20 – 30 mediatori 2012. gadā, 80 – 120 mediatori 2015. gadā.

Ņemot vērā, ka pašlaik mediācijas pakalpojums ir galvenokārt pieejams tikai Rīgā, veicināma ir mediācijas pieejamība reģionos – vismaz to pilsētu līmenī, kurās atrodas apgabaltiesas (Liepājā, Jelgavā, Valmierā un Rēzeknē).

Ievērojot minētos apsvērumus, secināms, ka pašreizējais mediatoru skaits – apmēram 50 mediatori, ir pietiekams tiesas atvasinātās mediācijas modeļa sākotnējai ieviešanai, taču

⁴ 2007. gadā – 4833, 2006. gadā – 4624, 2005. gadā – 6032.

⁵ 2007. gadā – 1102, 2006. gadā – 1421, 2005. gadā – 1241.

⁶ 2007. gadā – 8520, 2006. gadā – 8435, 2005. gadā – 7445.

⁷ 2007. gadā – 9604, 2006. gadā – 8665, 2005. gadā – 10785.

⁸ Statistikas pārskati pieejami TA mājaslapā internetā: <http://www.ta.gov.lv/index.php/lv/29/58/246/index.html> TMP1_080110_mediacija.doc; pasākumu plāns koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” īstenošanai (2010. – 2012. gadam)

turpināma ir mediatoru skaita palielināšanās (it īpaši, reģionos), lai nodrošinātu, ka tiesas atvasinātās mediācijas modelis darbotos pēc iespējas efektīvāk.

Koncepcijā norādīts – ņemot vērā, ka tiesas atvasinātā modeļa ietvaros mediāciju iesaka vai uzliek par pienākumu izmantot tiesa, tai jābūt pārliecinātai par to mediatoru, pie kuriem vēršas puses, pietiekamu profesionālo sagatavotību mediācijas procesa veikšanai. Līdz ar to privātajiem mediatoriem, kas vēlas sniegt mediācijas pakalpojumu pēc tiesas ieteikuma vai saistoša norādījuma, jābūt sertificētiem.

Ekonomiskās un finanšu krīzes apstākļos nav iespējams īstenot risinājumu, ka tiesa vai tiesnesis tiesas atvasinātās mediācijas ietvaros civillietas dalībniekiem (pusēm) uzliek par pienākumu izmantot mediāciju, jo mediācijai tad šādā gadījumā vismaz daļēji jābūt valsts apmaksātai. Ievērojot minēto, secināms, ka pašlaik atbalstāms ir risinājums, kas paredz, ka tiesa vai tiesnesis mediāciju civillietas dalībniekiem (pusēm) varēs tikai ieteikt izmantot. Savukārt, lai veicinātu, ka tiesas vai tiesneša ieteiktā mediācijas iespēja tiktu izmantota pēc iespējas efektīvāk, nodrošināms, ka tiesa lietas dalībniekiem (pusēm) sniedz nepieciešamo informāciju par mediācijas izmantošanu, piemēram, par pieejamajiem mediatoriem, to specializāciju, kvalifikāciju, mediācijas pakalpojuma sniegšanas vietu un citu lietas dalībniekiem (pusēm) interesējošo informāciju. Lai minēto realizētu, nepieciešams valsts sertificētu mediatoru saraksts. Turklāt šajā gadījumā tiktu arī nodrošināts, ka tiesas sniedz informāciju par tādiem mediācijas pakalpojuma sniedzējiem, par kuru kompetenci nepastāv šaubas. Tātad valsts sertificētu mediatoru saraksts primāri izveidojams tiesu vajadzībām, taču tas var būt noderīgs ikvienai personai, kura mediāciju vēlas veikt pie mediatora, kurš saņēmis valstisku apliecinājumu par pietiekamas kvalifikācijas mediācijas jomā esamību.

Ievērojot minēto, nepieciešams ieviest vienotu mediatoru sertifikācijas sistēmu, ar mediatoru sertifikāciju saistītos uzdevumus deleģējot privātpersonai Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajā kārtībā.

2. VEICAMO PASĀKUMU APRAKSTS

2.1. Ar direktīvas ieviešanu saistītie pasākumi

Tādējādi, lai gan Konceptijā minētais pirmais solis uzskatāms par īstenotu un tīrās mediācijas kontekstā veiksmīgi darbojas pašorganizācijas modelis (proti – mediatoru starpā pastāv brīva konkurence, kas cita starpā nosaka arī mediācijas pakalpojuma kvalitātes standartus), pastāv risks, ka turpinoties palielināties mediācijas piedāvājumam un pieprasījumam, var izveidoties pārāk dažādi mediācijas pakalpojuma sniegšanas standarti, tostarp arī tādi, kas nenodrošina kvalitatīvu mediācijas pakalpojuma sniegšanu sabiedrībai. Līdz ar to būtu nepieciešams virzīties uz vienotu mediācijas procesa pamatprincipu un pamatnoteikumu noteikšanu. Vienlaikus ņemama vērā pašreizējā ekonomiskā situācija, kas liedz īstenot vai tuvākajā laikā plānot jaunu institūtu vai mehānismi izstrādi un ieviešanu, ja to darbības nodrošināšanai nepieciešamas papildu finansējums.

Viens no Konceptijas mērķiem ir nodrošināt efektīvu direktīvā ietvertā regulējuma pārņemšanu, vienlaikus Konceptija šī mērķa sasniegšanai iesaka kompleksu pieeju, izstrādājot īpašu normatīvo aktu mediācijas institūta un ar to saistīto procedūru reglamentācijai. Tomēr, tā kā pie pastāvošajiem apstākļiem nav iespējams nodrošināt šāda kompleksa risinājuma īstenošanu tuvākajā laikā, tad sākotnēji nodrošināma direktīvas ieviešana tajā noteiktā regulējuma priekšmeta robežās un apjomā.

Direktīvas 12. panta pirmā daļa noteic, ka vēlākais 2011. gada 21. maijā dalībvalstīs stājās spēkā normatīvi un administratīvi akti, kas nepieciešami, lai ievērotu šīs direktīvas prasības, izņemot 10. pantu, kura izpildi nodrošina vēlākais līdz 2010. gada 21. novembrim.

Direktīvā ir norādīts, ka tā primāri attiecināma uz mediāciju civillietās un komercietās, kurām piemīt pārrobežu elements, taču vienlaikus dalībvalstīs ir aicinātas direktīvas noteikumus piemērot arī attiecībā uz nacionālām lietām.

Pamatojoties uz minēto, lai nodrošinātu direktīvas savlaicīgu ieviešanu, nepieciešams izstrādāt grozījumus CPL.

Attiecība uz nepieciešamajiem grozījumiem, norādāms, ka CPL 149. panta otrā daļa noteic, ka tiesnesis, sagatavojot lietu iztiesāšanai, cenšas puses samierināt. Atbilstoši CPL 149.¹ panta pirmajā daļā un 151. panta trešajā daļā noteiktajam tiesnesis cenšas puses samierināt arī sagatavošanas sēdē, kā arī lietas iztiesāšanas gaitā. Saskaņā ar CPL 163. panta otro daļu un 183. pantu lietas izskatīšanas pēc būtības sākumā, kā arī pirms lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanas tiesa noskaidro, vai puses nevēlas noslēgt izlīgumu.

No minētā izriet, ka tiesnesis atbilstoši CPL ietvertajam tiesiskajam regulējumam pušu samierināšanu ir tiesīgs uzsākt, sagatavojot lietu izskatīšanai – tātad pēc atbildētāja paskaidrojuma saņemšanas vai tā iesniegšanai noteiktā termiņa izbeigšanās.

Attiecībā uz tiesas atvasinātās mediācijas uzsākšanas brīdi konceptijā norādīts, ka atbalstāms risinājums, ka tiesnesis lietas dalībniekiem (pusēm) iesaka vērsties pie mediatora jau pēc lietas ierosināšanas. Ievērojot minēto, CPL nostiprināms princips, ka **samierināšana uzsākama līdz ar prasības pieņemšanu un lietas ierosināšanu**. Tātad – saņemot tiesā prasību vai pieteikumu, tiesnesis ierosina civillietu un, izvērtējot lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, prasītājam vienlaikus ar paziņojuma nosūtīšanu par prasības pieteikuma un tam pievienoto dokumentu noraksta nosūtīšanu atbildētājam pavadvēstulē norāda par mediācijas kā alternatīva domstarpību risināšanas veida izmantošanas iespējām, vienlaikus sniedzot skaidrojumu par mediācijas būtību, tās priekšrocībām, pušu tiesībām un pienākumiem un mediācijas procesā panāktās vienošanās civilprocesuālajām sekām. Tāpat arī paziņojumā norāda, ka mediācijas pakalpojumu sniedz sertificēti mediatori un ka ar sertificētu mediatoru sarakstu iespējams iepazīties attiecīgās tiesas mājas lapā un tiesas kancelejā. Vienlaikus nepieciešams izdarīt

grozījumus CPL 148.panta pirmajā daļā paredzot, ka pēc lietas ierosināšanas vienlaikus ar prasības pieteikumu un tam pievienoto dokumentu nosūtīšanu atbildētājam pavadvēstulē norādāma informācija par mediācijas kā alternatīva domstarpību risināšanas veida izmantošanas iespējām. Neatkarīgi no tā, vai lietas dalībnieki (puses) mediācijas izmantošanu strīda risināšanai uzskata par iespējamu, pusēm jāpilda CPL 148. pantā noteiktais pienākums par rakstveida paskaidrojuma sniegšanu tiesneša noteiktajā termiņā.

Papildus jāņem vērā, ka atbilstoši CPL 226. pantam izlīgumu var noslēgt jebkurā civilprocesa stadijā, taču atsevišķās stadijās izlīgumam var būt **noteiktas īpatnības** (tā, piemēram, slēdzot izlīgumu izpildu stadijā, tiesiskā attiecība, kas izspriesta ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, nevar būt par izlīguma priekšmetu, izlīgums šajā gadījumā ir atļauts kā sprieduma izpildīšanas veids).⁹ CPL 27. nodaļā ietverts tiesiskais regulējums par vienošanos par izlīgumu, kā arī noteikts, ka izlīgums tiesai iesniedzams rakstveidā, precizējot, ka gadījumos, kad izlīgums noslēgts pie notāra un tajā ietverts pušu paziņojums, ka tām ir zināmas izlīguma apstiprināšanas procesuālās sekas, tiesa izlīgumu var apstiprināt bez pušu piedalīšanās. Savukārt CPL 228. panta trešā daļa nosaka, ka ar tiesas lēmumu apstiprinātais izlīgums izpildāms, ievērojot tiesas spriedumu izpildes noteikumus.

Papildus norādāms uz CPL 37. pantu, kas regulē ar valsts nodevas atmaksāšanu saistītus jautājumus. Lai lietas dalībniekus (puses) motivētu strīda risināšanai aktīvāk izmantot arī mediāciju, CPL ietverams tiesiskais regulējums, kas noteiktu **valsts nodevas atmaksu daļā, ja panākts izlīgums**, turklāt atmaksājamās valsts nodevas apmērs ir gradējams – jo ātrāk lietas dalībnieki (puses) panāk izlīgumu, jo lielāks ir valsts nodevas atmaksas apmērs (šāds tiesiskais regulējums it īpaši aktuāls nākotnē valsts nodevas apmēra palielināšanas gadījumā).

2.2. Ar mediācijas kā patstāvīga institūta ieviešanu saistītie pasākumi

Lai novērstu jau iepriekš identificēto, ka turpinot palielināties mediācijas piedāvājumam un pieprasījumam, var izveidoties pārāk dažādi mediācijas pakalpojuma sniegšanas standarti, tostarp arī tādi, kas nenodrošina kvalitatīva mediācijas pakalpojuma sniegšanu sabiedrībai, **nepieciešams virzīties uz vienotu mediācijas procesa pamatprincipu un pamatnoteikumu noteikšanu**. Šī mērķa sasniegšanai izstrādājams Mediācijas likums.

Likumprojektā sniedzams tādu terminu kā mediācija (mediācijas process), mediators, mediācijas dalībnieki, sertificēts mediators, sertificētu mediatoru saraksts un vienošanās skaidrojums.

Attiecībā uz sertificētu mediatoru sarakstu paskaidrojams, ka tas primāri izveidojams tiesu vajadzībām tiesas atvasinātās mediācijas modeļa ietvaros un tajā ietverama informācija par sertificēta mediatora sertifikātu, kā arī kompetenci, tai skaitā par mācībām un pieredzi mediācijas jomā.

Vienošanās uzskatāma par sekmīga mediācijas procesa rezultātu, kuru puses var noformēt atsevišķa rakstveida dokumenta veidā, turklāt vienošanās termins aptver arī administratīvo līgumu, izlīgumu un izlīgumu ar starpnieka palīdzību attiecīgo procesuālo likumu izpratnē.

Tāpat arī likumprojektā nostiprināmi tādi mediācijas pamatprincipi kā brīvprātība, konfidencialitāte, pušu vienlīdzība un līdztiesība, kā arī mediatora neitralitāte.

Ņemot vērā darba grupas secinājumu, likumprojektā izstrādājama atsevišķa nodaļa par sertificēta mediatora institūtu:

- 1) risinot jautājumu par sertificētam mediatoram izvirzāmajām prasībām, sertificēta mediatora vispārējo tiesību un pienākumu kopumu mediācijas procesā, kā arī ētikas normām;

⁹ Skat.: *Civilprocesa likuma komentāri*. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 342. lpp. TMP1_080110_mediacija.doc; pasākumu plāns koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” īstenošanai (2010. – 2012. gadam)

- 2) nepieciešamības gadījumā paredzot MK deleģējumu izdot noteikumus par tādiem jautājumiem kā sertificētu mediatoru apmācība, eksāmens, regulāra atestācija, sertifikāta izsniegšanas un darbības izbeigšanas kārtība;
- 3) nosakot, ka tādus uzdevumus kā sertificēta mediatora kandidāta apmācības, eksaminācijas, sertificēta mediatora atestācijas veikšana, kā arī uzdevumu izsniegt sertificēta mediatora sertifikātu, izbeigt sertifikāta darbību, atjaunot sertifikātu, kā arī uzturēt sertificētu mediatoru sarakstu ar līgumu var deleģēt privātpersonai Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajā kārtībā.

Tāpat arī likumprojektā ietverams tiesiskais regulējums par pušu vienošanos par mediācijas izmantošanu, nosakot, ka puses var mutiski vai rakstveidā vienoties par mediācijas izmantošanu, lai risinātu domstarpības, kas jau radušās vai var rasties nākotnē un ka minēto kā atsevišķu noteikumu (mediācijas klauzulu) var ietvert jebkurā līgumā, kā arī regulējums par mediatora izvēli. Likumprojektā ietverams arī tiesiskais regulējums par mediācijas līgumu, kas pēc puses vai mediatora lūguma noslēdzams rakstveidā starp pusēm un mediatoru. Mediācijas līgumā norādāma pušu piekrišana mediācijas izmantošanai, mediatora un mediācijas dalībnieku tiesības un pienākumi, mediatora pakalpojuma un mediācijas izdevumu samaksas kārtība, mediatora atbildība un mediācijas līguma uzteikšanas kārtība. Papildus jau minētajam likumprojektā iekļaujams tiesiskais regulējums arī par mediācijas procesa uzsākšanu un tā noslēgumu, paskaidrojot, ka mediācijas process noslēdzas ar dienu, kad: 1) vismaz viena puse paziņo mediatoram vai citai pusei, ka iebilst mediācijas turpmākai izmantošanai; 2) mediators pusēm paziņo par mediācijas izbeigšanu; 3) puses panāk vienošanos vai 4) puses vienošanos nepanāk. Tāpat arī paredzams, ka puses un mediators nepieciešamības gadījumā var sastādīt un parakstīt aktu par mediācijas procesa noslēgumu, tajā norādot mediācijas noslēguma pamatu.

Attiecībā uz mediācijas ceļā panāktās vienošanās izpildi papildus norādāms, ka mediators pusēm izskaidro: ja pusēm ir šaubas par panāktās vienošanās izpildi, tām ir tiesības vērsties pie zvērināta notāra, lai tas izteiktu panākto vienošanos notariāla akta formā, un attiecīgi vienošanās kā jau notariāla akta neizpildes gadījumā vērsties tiesā CPL 50. nodaļas kārtībā, savukārt, ja CPL saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu konkrētajā gadījumā neparedz, tad pusei ir tiesības vērsties tiesā prasības kārtībā.

Papildus jāņem vērā, ka, likumprojekta izstrādes procesā, tas saskaņojams ne tikai ar CPL, bet arī ar APL un citos normatīvajos aktos ietverto tiesisko regulējumu. Minētais it īpaši attiecas uz mediāciju (izlīgumu ar starpnieka palīdzību) kriminālprocesā.

Lai nodrošinātu likumprojekta ieviešanu, nepieciešams izdot MK noteikumus par tādiem jautājumiem kā sertificētu mediatoru apmācība, eksāmens un regulāra atestācija, kā arī sertifikāta izsniegšanas un darbības izbeigšanas kārtība. Attiecībā uz MK noteikumu projektā ietveramā tiesiskā regulējuma apjomu norādāms, ka tajos iekļaujami tikai pamatnoteikumi, atļaujot detalizētāku kārtību noteikt iekšējos normatīvajos aktos privātpersonai, kurai attiecīgie uzdevumi tiks deleģēti.

Papildus minētajam MK noteikumu projektā norādāms, ka attiecīgos valsts pārvaldes uzdevumus veic privātpersona, ar kuru noslēgts deleģējuma līgums, vienlaikus nosakot, ka šo uzdevumu izpildē attiecīgā privātpersona ir padota TM. Uzdevumu deleģēšanas kontekstā jāņem vērā, ka jau koncepcijā noteikts, ka ar mediācijas pakalpojuma kvalitātes saistītie uzdevumi būtu deleģējami mediācijas (mediatoru) „jumta” biedrībai, tādējādi nodrošinot pēc iespējas plašāku ieinteresēto pušu pārstāvniecību deleģēto uzdevumu izpildē. Vienlaikus jāuzsver, ka privātpersonas, kurai tiks deleģēti ar mediāciju saistītie valsts pārvaldes uzdevumi, izvēlē jāņem vērā Valsts pārvaldes iekārtas likuma 42. panta pirmajā daļā noteiktie nosacījumi – proti, lemjot par pārvaldes uzdevuma deleģēšanu privātpersonai, ņem vērā tās pieredzi, reputāciju, resursus, personāla kvalifikāciju, kā arī citus kritērijus. Turklāt jāņem vērā arī potenciālie riski, lai izvairītos no nesamērīgu prasību vai noteikumu izvirzīšanas personai, kura vēlas kļūt par sertificētu mediatoru (minētais, piemēram, attiecas uz apmācības, eksāmenu organizēšanas biežumu, mācību un eksāmena kārtēšanas maksas apmēru u.tml.).

Papildus norādāms, ka šis MK noteikumu projekts neskar Valsts probācijas dienesta ietvaros izstrādāto starpnieku sertifikācijas sistēmu, ko noteic 2007. gada 20. novembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 782 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests sertificē brīvprātīgos probācijas darbiniekus, kuri ir starpnieki izlīgumā”.

2.3. Ar mediācijas piedāvājuma un pieprasījuma veicināšanu saistītie pasākumi

Nemot vērā, ka koncepcijā tiesas atvasinātā mediācija atzīta par sākotnējo un primāro modeli efektīvas tiesvedības un mediācijas procesa sasaistes (mijiedarbības) nodrošināšanā, būtiskas ir tiesnešu (it īpaši to tiesnešu, kuri skata civillietas¹⁰) mācības, lai tiesneši pēc iespējas efektīvāk:

- 1) identificētu tās civillietas, kuras būtu nododamas mediācijai;
- 2) ieteiktu lietas dalībniekiem (pusēm) izmantot mediāciju attiecīgā strīda risināšanai.

Koncepcijā norādīts, ka mediācijas institūts popularizējams tiesu sistēmai piederīgo personu (it īpaši, zvērinātu advokātu un notāru) vidū, jo domstarpību gadījumā personas lielākoties vērsas pie minēto profesiju pārstāvjiem, kuri var efektīvi stimulēt puses izdarīt piemērotākā un efektīvākā domstarpību risināšanas veida izvēli.¹¹ Tātad informācijas izplatīšana par mediāciju nodrošināma ne tikai tiesās, bet arī tiesu sistēmai piederīgo personu vidū.

Tāpat arī būtiski nodrošināt ērtu informācijas (saišu uz attiecīgajām interneta vietnēm) pieejamību internetā. Informācija gatavojama tā, lai tā sniegtu vispārīgu skaidrojumu par mediācijas institūtu, kā arī ietvertu norādes uz tiesisko regulējumu, mediācijas pakalpojuma pieejamību u.tml.

Vienlaikus norādāms, ka 2009. gadā TM uzsākusi apstiprinātā projekta „Civiltiesību jaunākās un nākotnes attīstības tendences Eiropas Savienības ietvaros” īstenošanu Eiropas Komisijas īpašās programmas „Civiltiesības” 2007. gada darba programmas ietvaros.

Projekta ietvaros notika seminārs par mediāciju strīdos, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām un seminārs par mediāciju komerciesiskos strīdos. Ar minētajiem semināriem bija plānots sasniegt šādus mērķus:

- 1) sniegt ieskatu par mediāciju personām, kurām ir interese par mediāciju, stimulējot tās apgūt mediācijas prasmes un tādējādi palielināt mediatoru skaitu;
- 2) sniegt papildu zināšanas jau esošajiem mediatoriem, tādējādi nodrošinot mediatoru kvalifikācijas celšanu.

¹⁰ Aptuveni 220 rajona (pilsētas) tiesu tiesneši un 50 apgabaltiesu Civillietu kolēģiju tiesneši.

¹¹ Advokāti ir tā profesiju grupa, pie kuras strīdu risināšanas lietās parasti vērsas vispirms. Tāpēc advokāti ir būtiski mediācijas multiplikatori, no viņiem atkarīgs, vai klients risinās strīdu tiesas ceļā vai ar mediācijas palīdzību. Tāpēc advokātu pakalpojumu piedāvājumam jāpievērš īpaša uzmanība. (Trossens A. (*Trossen A.*) *Mediācijas ieviešana Latvijā. Ziņojums par iespējām un riskiem, Latvijā ieviešot mediāciju kā alternatīvas strīdu risināšanas sastāvdaļu, raugoties no finansiālā, praktiskā un ilgtspējas viedokļa.* 2007, npublicēts, 58. lpp.))

3. Pasākumu plāns

Nr.	Pasākums	Finansējums	Izpildes termiņš	Atbildīgā institūcija	Iesaistītā institūcija
1.	CPL grozījumu iesniegšana MK	-	01.09.2010.	TM	-
2.	Tiesu informatīvās sistēmas pilnveidošana (mediācijai nodoto lietu skaits pirmajā instancē un apelācijas instancē, panākto izlīgumu skaits un izpilde civillietās)	Esošā finansējuma ietvaros	No 2011.gada	TA	-
3.	Informācijas izplatīšana par mediāciju	Esošā finansējuma ietvaros	Pastāvīgi, sākot no 2010. gada	TM	NVO
4.	Tiesnešu apmācība par mediāciju	Esošā finansējuma ietvaros	2011. gada mācību programma	TA LTMC	-
5.	Likumprojekta „Mediācijas likums” un ar to saistīto likumu grozījumu iesniegšana MK	-	31.12.2011.	TM	-
6.	Likumprojekta ieviešanas pasākumi	-	31.12.2012.	TM	-

Tieslietu ministrs

M. Segliņš

Vīza: valsts sekretārs

M. Lazdovskis

08.01.2010 15:32

3794

I. Upīte

67036831, inga.upite@tm.gov.lv